

Ewa Teodorowicz-Hellman

Polonika ze zbiorów bibliotecznych Carla Gustafa Wrangla jako przedmiot najnowszych badań

Pamiętnik Literacki : czasopismo kwartalne poświęcone historii i krytyce
literatury polskiej 101/2, 207-214

2010

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

EWA TEODOROWICZ-HELLMAN
(Stockholms universitet)

POLONIKA ZE ZBIORÓW BIBLIOTECZNYCH
CARLA GUSTAFA WRANGLA
JAKO PRZEDMIOT NAJNOWSZYCH BADAŃ

Badania nad polonikami w Szwecji przeżywają ostatnio prawdziwy renesans. Szczególnym zainteresowaniem cieszą się zdobycze wojenne generała i marszałka Królestwa Szwecji, Carla Gustafa Wrangla (1613–1676). Zapisał się on w historii jako utalentowany dowódca, który wslawił się w licznych podbojach na terenach Danii i Niemiec, a także Czech, Moraw i dawnej Rzeczypospolitej, gdzie m.in. brał udział w zdobywaniu i grabieniu nie tylko stołecznego miasta Warszawy, ale i Zamku Królewskiego.

Carl Gustaf Wrangel pochodził z zamożnej rodziny szlacheckiej. Szybko zrobił karierę wojskową, osiągając godność Wielkiego Konstabla (Riksmarskalk) Szwecji. W cieniu jego dokonań wojskowych znalazły się zainteresowania kulturą europejską, zwłaszcza sztuką i literaturą. Świetnie wykształcony na uniwersytecie w Leiden, utrzymywał bliskie kontakty z osobistościami kultury w podbijanych krajach, odwiedzał aukcje książek, kolekcjonował literaturę na interesujące go tematy, często zakupując do swej biblioteki tę samą książkę w kilku wersjach językowych. Wrangel pochłonięty był także pasją budowania: w Skokloster (70 km od Sztokholmu) wznosił zamek, który miał być dla potomnych świadectwem władzy, potęgi i sławy swego pierwszego właściciela¹. W roku 1665 szwedzki generał sprowadził do Skokloster ogromną jak na owe czasy bibliotekę prywatną (1400 woluminów, po jego śmierci zbiór osiągnął liczbę 2400 woluminów), składającą się m.in. ze zdobyczy z krajów, z którymi Szwecja prowadziła długie i grabieżcze wojny. Pochodzenia znacznej liczby polskich książek do dziś nie udało się ustalić, najprawdopodobniej jednak zrabowane zostały w Wielkopolsce: świadczą o tym zarówno ekslibrisy, jak i zapiski proveniencyjne przedstawicieli polskich rodzin szlacheckich – głównie Małachowskich i Wituskich, a także pieczęcie diecezji poznańskiej.

Biblioteka Wrangla przetrwała na zamku w Skokloster do dnia dzisiejszego niemal w niezmienionej formie. Nigdy jej zbiory nie padły ofiarą pożarów, nie

---

¹ Zob. A. L o s m a n, *Carl Gustaf Wrangel och Europa: studier i kulturförbindelser kring en 1600-talsmagnat*. Göteborg 1980.

wyprzedawano ich na aukcjach ani też nie oddano handlarzom na makulaturę². Szwedzki magnat kilkakrotnie sporządzał inwentarze swych zbiorów bibliotecznych (1650, 1660, 1665), chociaż były to jedynie tzw. rejestry skrócone: listy tytułów w ramach poszczególnych tematów. Książki autorów polskich zamieszczano w tych wykazach niezwykle rzadko, chyba że napisane były w języku niemieckim lub po łacinie.

Z biblioteki zamkowej nigdy nie usuwano żadnych tomów, przestrzegając ściśle zasady, że stan posiadania księżnicy hrabiego Carla Gustafa Wrangla musi pozostać nienaruszony. Do tej ostatniej woli właściciela rygorystycznie się stosowano. Był wszakże jeden wyjątek: w roku 1892 hrabia Nils Brahe przekazał manuskrypty i część druków z księgozbioru Wrangla (w tym także materiały polskie) w depozyt do Archiwum w Sztokholmie (dziś: Riksarkivet, czyli Archiwum Narodowe Szwecji). Odtąd na zamku w Skokloster pozostały tylko druki oraz niewielka liczba rękopisów.

Na początku lat siedemdziesiątych XX wieku zasoby biblioteki Wrangla niespodziewanie się powiększyły: w najstarszych i rzadko odwiedzanych częściach biblioteki zamkowej przy przeprowadzaniu prac porządkowych, związanych z przejściem zamku na własność państwa szwedzkiego, znaleziono w drewnianych skrzyniach polskie i łacińskie druki: *Polonicasamlingen* (Kolekcja poloników). Książki zgodnie z dawnymi sygnaturami powróciły na półki, natomiast pozostałe drobne druki spisano i złożono w pudła biblioteczne (*kapsel*). Przy pierwszym, prowizorycznie sporządzonym rejestrze okazało się, że był to niewielki zbiorek, obejmujący około 200 woluminów.

Chociaż od dawna było wiadomo, że w zamku w Skokloster znajdują się bogate polskie zbiory pochodzące ze zdobyczy wojennych, polonika z biblioteki Wrangla dosyć późno stały się przedmiotem badań naukowych. Najprawdopodobniej pierwszy rejestr polskich druków na zamku sporządził Jan Chrzyciel Albertrandi (1731–1808), który przyjechał do Szwecji z polecenia króla Stanisława Augusta Poniatowskiego w celu studiowania materiałów na temat historii Polski. Odwiedził Skokloster i zapoznając się z opracowaniami z działu *Historica polonica* sporządził przy okazji listę napotkanych w bibliotece polskich druków i manuskryptów³. Sporo uwagi zbiorom w Skokloster poświęcił również dr Isak Collijn (1875–1949), który pisząc na temat szwedzkich łupów wojennych starał się ustalić, w jakich bibliotekach znajdują się polskie zbiory przywiezione do Szwecji⁴. On też asystował przy pracach Komisji Polskiej Akademii Umiejętności, która przyjechała do Szwecji w 1911 roku w składzie: Euzebiusz Barwiński, Ludwik Birkenmajer i Jan Łoś. Przy pomocy Collijna polscy naukowcy w krótkim okresie dokonali gigantycznego dzieła – kwerend w bibliotekach w Uppsali, Sztokholmie, Linköpingu, Skokloster, Strängnäs, Västerås – i opracowali z cza-

² Zob. O. Walde, *Hur man sålde dupletter i forna tider*. „Nordisk tidskrift för bok- och biblioteksväsen” 2 (1915).

³ J. Ch. Albertrandi, *Rękopisma z księgarni grafa de Brahe, pierwszego szlachcica szwedzkiego w Skog-Kloster, mil trzy od Upsalu*. W: *Iter Suecicum*. Bibl. Czartoryskich w Krakowie, rkps 2418 IV.

⁴ I. Collijn, *Bericht über polnische Büchersammlungen in schwedischen Bibliotheken*. „Anzeiger der Akademie der Wissenschaften in Krakau, philologische Klasse, historisch-philosophische Klasse” 1911 (wyd.: 1912).

sem jedyny w swoim rodzaju katalog poloników *Sprawozdanie z poszukiwań w Szwecji [...] (1914)*⁵, obejmujący także kilkanaście pozycji z księżnicy zamkowej.

W latach 1918–1920 ukazała się w Szwecji obszerna monografia *Storhetstidens litterära krigsbyten. En kulturhistorisk-bibliografisk studie* (Literackie łupy wojenne z czasów mocarstwowości Szwecji. Studium kulturowo-historyczno-bibliograficzne)⁶. Jej autor, Otto Walde, omówił zdobycze biblioteczne armii szwedzkiej na terenach dawnej Rzeczypospolitej oraz rozdzielanie książek pomiędzy szwedzkie biblioteki i archiwa. Szczególnie dużo uwagi poświęcił zdobyczom wojennym z Braniewa, Fromborka, Poznania, Warszawy... Odtąd jego praca stała się w Szwecji podstawą dalszych badań nad polonikami. Siegał do niej często prof. Józef Trypućko (1910–1983), który zainteresował się polonikami na zamku Skokloster na początku lat osiemdziesiątych XX wieku. Poszukując książek z Biblioteki Jezuickiej z Braniewa w szwedzkich bibliotekach, Trypućko postanowił sprawdzić także księgozbiór Wrangla. Odnalazł tam jedną tylko pozycję, ale przeglądając zbiory zamkowe, sporządził spis poloników z różnych działów biblioteki. Nie można odnaleźć tego nigdy nie publikowanego, preliminarnego rejestru, z artykułu profesora dowiadujemy się jednak, że zawierał około 500 pozycji⁷.

Prace nad skatalogowaniem druków polskich z biblioteki zamku w Skokloster wielokrotnie były rozpoczynane i przerywane: w rezultacie księżnica do dzisiaj nie doczekała się pełnego spisu poloników. Niektóre tylko teksty, np. *Pałac Leszczyński* Samuela Twardowskiego, stawały się przedmiotem rozpraw historycznoliterackich⁸.

Sytuacja drugiej części zdobyczy wojennej Wrangla, spoczywającej w Riksarkivet, była znacznie lepsza. Kolekcja nie tylko posiadała, niepełne co prawda, inwentarze szwedzkie⁹, ale z uwagi na wartość materiałów w badaniach polsko-rosyjskich stosunków politycznych z czasów wojen o Smoleńsk oraz ze względu na liczne dokumenty, a także dzienniki i kroniki zawierające zapisy o relacjach polsko-moskiewskich z okresu panowania Dymitrow Samozwańców zbiór stał się częstym obiektem badań historycznych¹⁰. Polonika w Riksarkivet były natomiast

⁵ E. Barwiński, L. Birkenmajer, J. Łoś, *Sprawozdanie z poszukiwań w Szwecji dokonanych z ramienia Akademii Umiejętności*. Kraków 1914. Zob. też Cz. Pilichowski: *Z dziejów szwedzkich zaborów bibliotek i archiwów polskich XVII i XVIII wieku*. Gdańsk 1960; *Nieznane polonika w bibliotekach szwedzkich*. Gdańsk 1962.

⁶ O. Walde, *Storhetstidens litterära krigsbyten. En kulturhistorisk-bibliografisk studie*. T. 1–2. Uppsala 1918–1920.

⁷ J. Trypućko: *Polska klosterbibliotek såsom svenska krigsbyten*. W zb.: *Äldre svensk slavistik. Bidrag till ett symposium hållet i Uppsala 3–4 februari 1983*. Red. S. Gustavsson, L. Lönngren. Uppsala 1984 (pojęcie „polonika” traktował profesor bardzo szeroko); *The Catalogue of the Book Collection of the Jesuit College in Braniewo held in the University Library in Uppsala*. Oprac. M. Spandowski, S. Szyller. T. 1. Warszawa–Uppsala 2007, s. 16.

⁸ R. Krzywý, „Pałac Leszczyński” Samuela Twardowskiego. *O odnalezionym unikatce pierwszego wydania*. „Barok” 2005, nr 2. (Po odbyciu kwerendy w zamku przekazałam kopie utworu R. Krzywemu.)

⁹ N. F. Holm, *Skoklosterarkivet. Person-, släkt- och gårdsarkiv. Översiktsförteckning med inventarielista*. B.m., 1968 (E 8253 – E 8618). – E. Dimitrevskij, *P.M. rör Skoklostersamlingens polska handlingar*. Stockholm 1959 (notka: Riksarkivet 1960).

¹⁰ Zob. E. Teodorowicz-Hellman, M. Wichowa, M. Straszewicz, *Bibliografia prac na temat poloników szwedzkich*. W: E. Teodorowicz-Hellman, A. Nowicka-Jeżowa, M. Straszewicz, M. Wichowa, *Polonika w zbiorach Archiwum Narodowego*

długo właściwie zupełnie nie dostrzegane przez polskich znawców literatury i kultury czasów renesansu i baroku¹¹.

Staralam się zainspirować do pracy badawczej nad spoczywającą w podziemiach Riksarkivet, niedokładnie znaną częścią kultury polskiej, zapraszanych do Szwecji polonistów z kraju. Nie przynosiło to jednak rezultatów do czasu, gdy badania podjęła prof. Alina Nowicka-Jeżowa po wstępnym zapoznaniu się ze *Skoklostersamlingen* (Kolekcją Skokloster) w czasie wizyty na uniwersytecie w Sztokholmie w 2004 roku¹². Prace prowadzono w ramach projektu „Kultura polskiego baroku w Europie XVII wieku”, finansowanego przez Fundację na rzecz Nauki Polskiej w formie subsydium profesorskiego. Celem badań ukierunkowanych na zagadnienia historii kultury i historii literatury, nie zaś na cele *stricte* bibliologiczne i archiwistyczne, było wstępne rozpoznanie dziejów zbioru, sporządzenie bibliografii, przedstawienie charakterystyki kolekcji oraz wydanie krytyczne wybranych tekstów literackich. Prace realizowane w ramach projektu zostały sfinalizowane opublikowaniem pod redakcją Aliny Nowickiej-Jeżowej serii „Polonika w Zbiorach Archiwum Narodowego Szwecji / Polonika w Riksarkivet. Skoklostersamlingen”.

Z uwagi na bogactwo materiałów znajdujących się w Riksarkivet do edycji krytycznych wybrano utwory interesujące pod względem literackim i kulturowym, a niedostępne lub trudno dostępne (z powodu zniszczenia) w polskich zbiorach archiwalnych. W ten sposób polonika ze zdobyczy wojennych generała Wrangla na nowo miały zostać powołane do życia i włączone w krąg studiów nad literaturą polskiego baroku.

Do dzisiaj w serii „Polonika w Zbiorach Archiwum Narodowego Szwecji” ukazały się cztery tomy. Tom pierwszy, który wprowadza do *Skoklostersamlingen*, zawiera artykuły o historii, o stanie badań i zawartości zbioru, prezentuje także inwentarz kolekcji¹³. W pracach tych uczestniczyłam jako współautorka, przygotowując tekst *Z historii i współczesności zbioru Skoklostersamlingen* oraz bibliografię na temat badań nad polonikami w Szwecji¹⁴.

Tom drugi, *Sprawa smoleńska. Z literatury okolicznościowej pierwszej połowy XVII wieku*, opracowany edytorsko przez Martę Kacprzak, zawiera teksty lite-

---

Szwecji (Riksarkivet). Skoklostersamlingen. Warszawa 2006. „Polonika w Zbiorach Archiwum Narodowego Szwecji. / Polonika w Riksarkivet. Skoklostersamlingen”. Red. nauk. A. Nowicka-Jeżowa. T. 1. Zob. też E. Teodorowicz-Hellman, *Polonica in the Swedish National Archives – Riksarkivet. The Skokloster Collection*. W zb.: *Polonica w Archiwum Narodowym Szwecji. Kolekcja Skokloster i inne zbiory / Polonica in the Swedish National Archives: The Skokloster Collection and Other Materials*. Red. A. Nowicka-Jeżowa, E. Teodorowicz-Hellman. Stockholm 2007.

¹¹ Chyba jedynym wyjątkiem jest tutaj tekst R. Krzywego o zachowanym w Riksarkivet poczcie królów polskich A. K. Wolskiego. Ów jednostronicowy druczek opracował on za moją namową, po otrzymaniu ode mnie kopii tego unikatowego utworu. Zob. R. Krzywy, „*Reges et principes Regni Poloniae*” *Adriana Kochana Wolskiego jako przykład wierszowanego katalogu władców*. „Acta Sueco-Polonica” 10/11 (2001–2002) (tekst odnaleziony w Riksarkivet przez Jadwigę Wronicz).

¹² Tygodniowe pobyty (2004, 2006, 2007) na moje zaproszenie były sponsorowane przez Szwedzką Akademię Umiejętności (Kungliga Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien).

¹³ A. Nowicka-Jeżowa, M. Straszewicz, M. Wichowa, *Przegląd zawartości kolekcji Skokloster. Rękopisy E 8596 – E 8610 (1–2)*. W: Teodorowicz-Hellman, Nowicka-Jeżowa, Straszewicz, Wichowa, *op. cit.*

¹⁴ E. Teodorowicz-Hellman, *Z historii i współczesności zbioru Skoklostersamlingen*. W: Teodorowicz-Hellman, Nowicka-Jeżowa, Straszewicz, Wichowa, *op. cit.*

rackie – wiersze, przemowy dowódców, dzienniki – skupione wokół Smoleńska, potężnej twierdzy obronnej na wschodniej granicy Rzeczypospolitej. Teksty opisują Smoleńsk, opiewają dzielność żołnierzy, ukazują sytuacje z życia codziennego¹⁵.

Tom trzeci, *Pamiętka rycerstwa sarmackiego i senatorów Obojga Narodów przy żalostnej śmierci Jana Karola Chodkiewicza*, opracowany i wydany został przez Dariusza Chemperka. Poemat ten jest dla historyka świadectwem, jak narodziła się w kulturze polskiej legenda Jana Karola Chodkiewicza, literaturoznawcy natomiast pozwala poznać epikę rycerską reprezentatywną dla kultury sarmackiej początku XVII wieku¹⁶.

Tom czwarty, przygotowany do druku i opublikowany przez Romana Krzywego, zawiera prowadzony przez Stanisława Niemojewskiego *Diariusz drogi spisanej i różnych przypadków pociesznych i żalostnych prowadząc córkę Jerzego Mniszka, Marynę, Dymitrowi Iwanowiczowi w roku 1606*. Tu cenna jest zarówno sama wartość literacka utworu, jak funkcja kulturowa tych notatek z podróży, które przyczyniły się do utrwalenia w polskiej mentalności negatywnego stereotypu wschodniego sąsiada¹⁷.

Do nowszych prac poświęconych polonikom ze zbiorów Wrangla zaliczyć należy również wydany w Sztokholmie w roku 2007 tom *Polonika w Archiwum Narodowym Szwecji. Kolekcja Skokloster i inne zbiory / Polonika in the Swedish National Archives. The Skokloster Collection and Other Materials*, będący pokłosiem zorganizowanej przeze mnie i przez Alinę Nowicką-Jeżową konferencji *Polonika w Riksarkivet w Sztokholmie*. Konferencja z udziałem Ambasadora Rzeczypospolitej Polskiej w Sztokholmie, Pana Michała Czyży, polskich i szwedzkich naukowców, bibliotekarzy i archiwistów, a także studentów odbyła się w Instytucie Slawistyki Uniwersytetu Sztokholmskiego 8–10 maja 2006 i miała za zadanie podsumowanie pierwszego etapu prac badawczych na temat poloników znajdujących się w *Skoklostersamlingen* w Riksarkivet. Była również forum do zaprezentowania innych prac nad polonikami przechowywanymi w szwedzkich bibliotekach i archiwach. Środki na zorganizowanie konferencji pochodziły przede wszystkim z funduszy Królewskiej Szwedzkiej Akademii Nauk oraz Uniwersytetu Sztokholmskiego. Tom pokonferencyjny, pod redakcją Aliny Nowickiej-Jeżowej i moją, został wydany w serii „Stockholm Slavic Papers” przez Uniwersytet Sztokholmski oraz Instytut Polski w Sztokholmie.

Naturalną kontynuacją prac nad polonikami po majowej konferencji w Sztokholmie było wprowadzenie w krąg badań drugiej części zdobyczy wojennych Wrangla

¹⁵ *Sprawa smoleńska. Z literatury okolicznościowej pierwszej połowy XVII wieku. Ze zbiorów Archiwum Narodowego Szwecji. Skoklostersamlingen*. Z rękopisu wyd. M. M. K a c p r z a k. Warszawa 2006. „Polonika w Zbiorach Archiwum Narodowego Szwecji. / Polonika w Riksarkivet. Skoklostersamlingen”, t. 2.

¹⁶ *Pamiętka rycerstwa sarmackiego i senatorów Obojga Narodów przy żalostnej śmierci Jana Karola Chodkiewicza. Ze zbiorów rękopiśmiennych poloników Archiwum Narodowego Szwecji. Skoklostersamlingen*. Wyd. D. C h e m p e r e k. Warszawa 2006. „Polonika w Zbiorach Archiwum Narodowego Szwecji. / Polonika w Riksarkivet. Skoklostersamlingen”, t. 3.

¹⁷ S. N i e m o j e w s k i, *Diariusz drogi spisanej i różnych przypadków pociesznych i żalostnych prowadząc córkę Jerzego Mniszka, Marynę, Dymitrowi Iwanowiczowi w roku 1606*. Wyd. R. K r z y w y. Warszawa 2006. „Polonika w Zbiorach Archiwum Narodowego Szwecji. / Polonika w Riksarkivet. Skoklostersamlingen”, t. 4.

gła, pozostającej nadal na zamku w Skokloster. Z powodu niemożności odnalezienia wspomnianego wcześniej rejestru poloników prof. Józefa Trypućki przedmiotem studiów stał się nie tylko odkryty po wiekach w drewnianej skrzyni zbiór nazywany *Polonicasamlingen*, ale również polonika rozsiane po różnych częściach zamkowej księżnicy, w bibliotekach rodzin: Wrangel, Brahe, Bielke i Scheffer¹⁸. Z pomocą kustosa zamku i bibliotekarza, Elisabethy Westin Berg, skompletowałam materiały potrzebne do opracowania tej kolekcji, po czym fotokopie i zdjęcia cyfrowe przekazałam po konsultacjach z prof. Nowicką-Jeżową dr. Maciejowi Ederowi z Polskiej Akademii Nauk w Krakowie – celem ustalenia listy unikatów i tekstów rzadkich. Po odbyciu kwerend w większych polskich bibliotekach i po sprawdzeniu danych w Centralnym Katalogu Starych Druków Biblioteki Narodowej w Warszawie dr Eder stwierdził, że w kolekcji mieszczą się teksty unikatowe i że zawiera ona kilka interesujących utworów polskiej poezji okazjonalnej, które zdecydowanie zasługują na uwagę historyka literatury epoki baroku. Brak rejestru poloników w poszczególnych częściach biblioteki w Skokloster oraz względy natury praktycznej (niemożność włączenia nowo odkrytej po wiekach kolekcji do szwedzkiego systemu bibliotecznego „Libris”) sprawiły, że rozpoczęto prace najpierw nad *Polonicasamlingen* w Skokloster. Opracowaniem katalogu zajął się Maciej Eder.

Od roku 2007 badania nad polonikami w Skokloster toczyły się w dwóch projektach równocześnie – szwedzkim: „Polonika na zamku Skokloster” (Ewa Teodorowicz-Hellman, Elisabeth Westin Berg, Maciej Eder), oraz polskim, w zakresie tematu „Polonika” (Dariusz Chemperek, Maciej Eder), realizowanego w zamawianym projekcie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego „Humanizm. Nurty, idee, paradygmaty humanistyczne w kulturze polskiej”, kierowanym przez prof. Nowicką-Jeżową. Byłam uczestniczką i konsultantką prac prowadzonych dla projektu „Humanizm”. Strona szwedzka umożliwiała kwerendy biblioteczne, finansowała stypendia pobytowe oraz wydanie książki „*The Polonica Collection*” from *Skokloster Castle*, pozycji, która zwracała się przede wszystkim do odbiorcy zagranicznego, zwłaszcza do szwedzkich bibliotekarzy i archiwistów¹⁹. Natomiast ekipa badawcza rekrutowała się z Polski, roczne badania naukowe, umożliwiające powstanie publikacji, jak również koszty konsultacji naukowych były finansowane przez stronę polską.

Ostatecznym wynikiem badań było sporządzenie przez Macieja Edera katalogu poloników z bibliotek Wrangla, Brahe, Bielke i Scheffera, wchodzącego w skład serii publikacji przygotowanych w projekcie „Humanizm”. Książka *Polonika ze zbiorów Zamku Skokloster*²⁰, opracowana pod opieką naukową bibliotekoznawcy, prof. Marii Judy, składa się z obszernego wstępu na temat historii i zawartości zbioru, z instrukcji posługiwania się katalogiem, katalogu, licznych rejestrów oraz

¹⁸ Zob. E. Westin Berg, *Krigsbytesböcker i biblioteken på Skokloster*. W zb.: Livrustkammaren: *Krigsbyten i svenska samlingar. Rapport från seminarium, Livrustkammaren 28/3.3006*. Stockholm 2007.

¹⁹ Zob. M. Eder, „*The Polonica Collection*” from *Skokloster Castle*. Stockholm 2008. Zob. też E. Teodorowicz-Hellman, E. Westin Berg, *The Discovery of a Collection of Polonica at Skokloster Castle and the Process of Cataloguing the Collection*. W: Eder, *op. cit.* Prace te sponsorowane były przez Stiftelsen Riksarkivarie Ingvar Anderssons fond (Fundację im. Naczelnego Archiwisty Ingvara Anderssona).

²⁰ M. Eder, *Polonika ze zbiorów Zamku Skokloster*. Warszawa 2008.

listy pozycji unikatowych, wśród których znajdujemy kilka przykładów polskiej poezji okazjonalnej. Najbardziej interesujące literacko i kulturowo teksty ze zbiorów zamku Skokloster są już opracowane i zostaną wydane w kolejnym tomie przygotowywanym do druku, również w zakresie tematu „Polonika”, prowadzonego przez prof. Dariusza Chempereka. Publikacja ta będzie zawierać: *Treny nagrobne [...]*, *Kolędę [...]*, *Erato weselną [...]* oraz Piotra Górczyna *Żalosego a mężnego z światem pożegnania [...]* wizerunk [...]²¹.

Badania nad polonikami ze zdobyczy wojennych Wrangla objęły w ciągu ostatnich kilku lat parę podstawowych zagadnień: prace bibliograficzne i bibliologiczne, edytorskie i historycznoliterackie, rejestrację i katalogizację zbiorów, studia nad historią poloników w księżnicy w Skokloster. W stosunkowo krótkim czasie wydano inwentarze poloników ze zbioru Skokloster, trzy tomy edycji tekstów literackich ze zbiorów Riksarkivet, tom unikatowych tekstów poetyckich z zamku w Skokloster oraz opublikowano kilkanaście artykułów w Polsce i za granicą po polsku, angielsku i szwedzku. W tym kontekście wymienić należy również szwedko-polską konferencję (Sztokholm 2006), prelekcje, wykłady i seminaria w szwedzkich uniwersytetach i w instytucjach przechowujących polskie zbiory²².

Badania nad zdobyczami bibliotecznymi generała i marszałka Carla Gustawa Wrangla zaowocowały w ciągu ostatnich kilku lat licznymi rozprawami naukowymi. Zespół polskich specjalistów w składzie: Marta M. Kacprzak, Maria Wichowa, Dariusz Chemperek, Roman Krzywy, Maciej Eder, pod kierunkiem prof. Aliny Nowickiej-Jeżowej, przystąpił do badań z gotowym już warsztatem naukowym i przy odpowiednim przygotowaniu kwerend bibliotecznych przez stronę szwedzką. Włączenie zaś do współpracy szwedzkich naukowców (Ewa Teodorowicz-Hellman), bibliotekarzy i archiwistów (Elisabeth Westin Berg, Ewa Berndtsson) sprawiło, że prace bibliograficzne i katalogowe, jak też poświęcone historii i stanowi badań nad poszczególnymi zbiorami poloników w archiwach szwedzkich były efektywne, wydanie zaś przynajmniej części publikacji także w języku angielskim i szwedzkim powodowało, że rezultaty badań nad zbiorem Wrangla mogły nie tylko trafić do szerszego grona odbiorców, ale również były od razu wykorzystywane przez szwedzkich bibliotekarzy i archiwistów.

Mając możliwość zabrania głosu na łamach tak cenionego pisma, jakim jest „Pamiętnik Literacki”, chciałabym, jako reprezentant strony szwedzkiej, w imieniu własnym oraz Riksarkivet i Zamku Skokloster złożyć na ręce Pani Profesor Aliny Nowickiej-Jeżowej wyrazy podziękowania za przyjęcie wysuniętej przeze mnie propozycji badań nad polonikami ze zbiorów Wrangla oraz za pozyskanie odpowiednich środków na ich przeprowadzenie z udziałem własnego zespołu badawczego. Wyrazy podziękowania chcę z tego miejsca skierować również do badaczy z krakowskiego oddziału Polskiej Akademii Nauk (doc. dr Jadwiga Wronicz, dr Maciej Eder, prof. Włodzimierz Gruszczyński), z Biblioteki Narodowej (do zespołu bibliologów i bibliotekoznawców pod kierunkiem dr. Michała Spandowskiego, z udziałem wybitnej badaczki książki dawnej prof. Pauliny Buchwald-

²¹ *Polska siedemnastowieczna literatura okolicznościowa ze zbiorów Zamku Skokloster*. Red. S. Baczewski, D. Chemperek, J. Gruchala. Warszawa 2009.

²² Wykłady gościnne Jadwigi Wronicz czy Aliny Nowickiej-Jeżowej możliwe były dzięki stypendiom Szwedzkiej Akademii Umiejętności i Fundacji Wenner-Grena. Serię wykładów na temat poloników w Szwecji wygłosiła również autorka tego tekstu.

-Pelcowej), z Archiwum Głównego Akt Dawnych i Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych (dyr. dr Hubert Wajs, dr Jacek Krochmal, dr Michał Kulecki), z uniwersytetów: Warszawskiego, Jagiellońskiego, Białostockiego, z uczelni w Piotrkowie Trybunalskim i z innych jednostek badawczych (m.in. prof. Wojciech Krawczuk, prof. Edward Mierzwa, dr Wojciech Walczak) – którzy podejmowali różnego rodzaju prace nad polonikami pozostającymi w szwedzkich archiwach i kontynuują je w chwili obecnej. Trzeba podkreślić, że bez udziału polskich badaczy nie byłoby w Szwecji możliwości opisanie i skatalogowanie polskich zbiorów. Na szczególne podkreślenie zasługuje też szerokie spektrum tych badań. Obejmują one zarówno zagadnienia bibliologiczne, bibliotekoznawcze, archiwistyczne, dokumentacyjne (te zwłaszcza, które pozostają w gestii Biblioteki Narodowej i Archiwum Głównego Akt Dawnych), jak problemy historyczno-kulturowe i historyczno-literackie (zespół prof. Aliny Nowickiej-Jeżowej). Interdyscyplinarność i pluralizm zainicjowanych studiów wydaje się najwłaściwszą formułą badań nad polonikami szwedzkimi.

Opracowane polonika z księgozbioru Carla Gustafa Wrangla nie tylko zostały na nowo włączone do polskiego dziedzictwa kulturowego, ale także wzbudziły w Szwecji zainteresowanie polskimi drukami i manuskryptami, przyczyniając się do podjęcia tam czynności konserwatorskich, istotnych dla niektórych części tych XVII-wiecznych zbiorów. Zabiegom takim poddaje się obecnie *Polonicasamlingen* na zamku Skokloster. Szeroko prowadzone badania nad polonikami sprawiły również, że z inicjatywy autorki artykułu temat „Szwedzkie zdobycze biblioteczne z terenów dawnej Rzeczypospolitej” został włączony do programów studiów polonistycznych i kulturoznawczych na Uniwersytecie Sztokholmskim.

Abstract

EWA TEODOROWICZ-HELLMAN
(Stockholm University)

POLISH DOCUMENTS FROM THE CARL GUSTAF WRANGEL LIBRARY COLLECTION AS A SUBJECT OF THE LATEST RESEARCH

For a few years researches have been carried out on war loot brought to Sweden by general Carl Gustaf Wrangel during the Swedish Deluge. The documents, referring to Poland or Polish affairs, are treasured in the Skokloster Castle (Skoklosters slott) where printed papers are held, and at the Swedish National Archive (Riksarkivet) into which manuscripts from the castle library were deposited in 1892. The researches in question were carried out by Polish scholars, accompanied by Swedish academics, librarians, and archivists. In effect, they issued editions of the most valuable (also unique) literary texts and a number of studies as based on the prepared catalogues. Polish documents of the Skokloster Castle are now being included into the Swedish library system "Libris", and restoration works are done to the collection *Polonicasamlingen*.